

De tre nordiska rikena förenades i slutet av 1300-talet under en och samma regent. På den tiden var den tyska Hansans makt som störst i Östersjöområdet, och kungamakten i de nordiska rikena var ännu inte så stark. Inre konflikter och maktkamp var vardag.

DANMARK, som på 1300-talet hotats av sönderfall, enades av kung Valdemar Atterdag som också erövrade Gotland av svenskarna 1361. Till danskarnas rike hörde då sedan gammalt Skåne, Blekinge och Halland i dagens Sverige. De norska kungarna hade överhöghet över Island, Shetland och Färöarna och bosättningen utvidgades norrut mot Finnmarken. Norge och Danmark förenades 1380 i en union av den danska drottningen Margaretha, Valdemar Atterdags dotter som 1363 gift sig med Norges kung Håkon VI, son till Sveriges kung Magnus Eriksson. 1375 utropades Margarethas och Håkons 5-årige son Olof till kung över både Norge och Danmark. Kung Håkon avled 1380, och trots att också Olof dog 1387 lyckades Margaretha hålla sig kvar på tronen.

I SVERIGE hade kungen Magnus Eriksson 1363 fördrivits och ersatts av den tyskfödde Albrekt av Mecklenburg. Han gjorde sig snart impopulär genom att placera ut tyska fogdar på slotten och de svenska stormännen bad då Danmarks och Norges drottning Margaretha om hjälp. År 1389 besegrades en dansk-svensk här kung Albrekts trupper, och Margare-

tha valdes till "Sveriges fullmäktiga fru och rätta husbonde". Därmed hade de tre nordiska rikena för första gången samma regent.

SOMMAREN 1397 beslöt de tre nordiska rikena på ett möte i Kalmar formellt att bilda en union. Margarethas systerdotterson, den 15-årige Erik av Pommern, kröntes formellt till kung av Sverige, men Margaretha fortsatte som hans förmyndare att regera unionen fram till sin död 1412. Margaretha hade stark dansk anknytning, och Danmark framstod på 1400-talet som det folkrikaste och på alla sätt ledande av de tre nordiska rikena.

DE SVENSKA STORMÄNNEN hade svårt att finna sig i den danska dominansen i Kalmarunionen och tog i praktiken själva över makten för långa tider. De svenska stormännen var dock splittrade i ett unionsparti, som accepterade Kalmarunionen, och en grupp som ville att svenskarna själva skulle styra. I mitten av 1400-talet var Karl Knutsson Bonde hela tre gånger utsedd till kung i Sverige, men fick inte bara den danske unionskungen mot sig utan också kyrkan och den svenska adeln. Efter Karl Knutssons död 1470 tog hans släkting Sten Sture som riksföreståndare över makten i Sverige. Följande år besegrade en blandad svensk här vid slaget i Brunkeberg utanför Stockholm den danske kungen Kristian I:s trupper, vilka dock stöddes av vissa svenska adelssläkter som Vasa och Oxenstierna samt allmogen från Uppland. Efter detta styrde Sten

KALMARUNIONEN

– HELA NORDEN FÖRENAT UNDER SAMMA REGENT

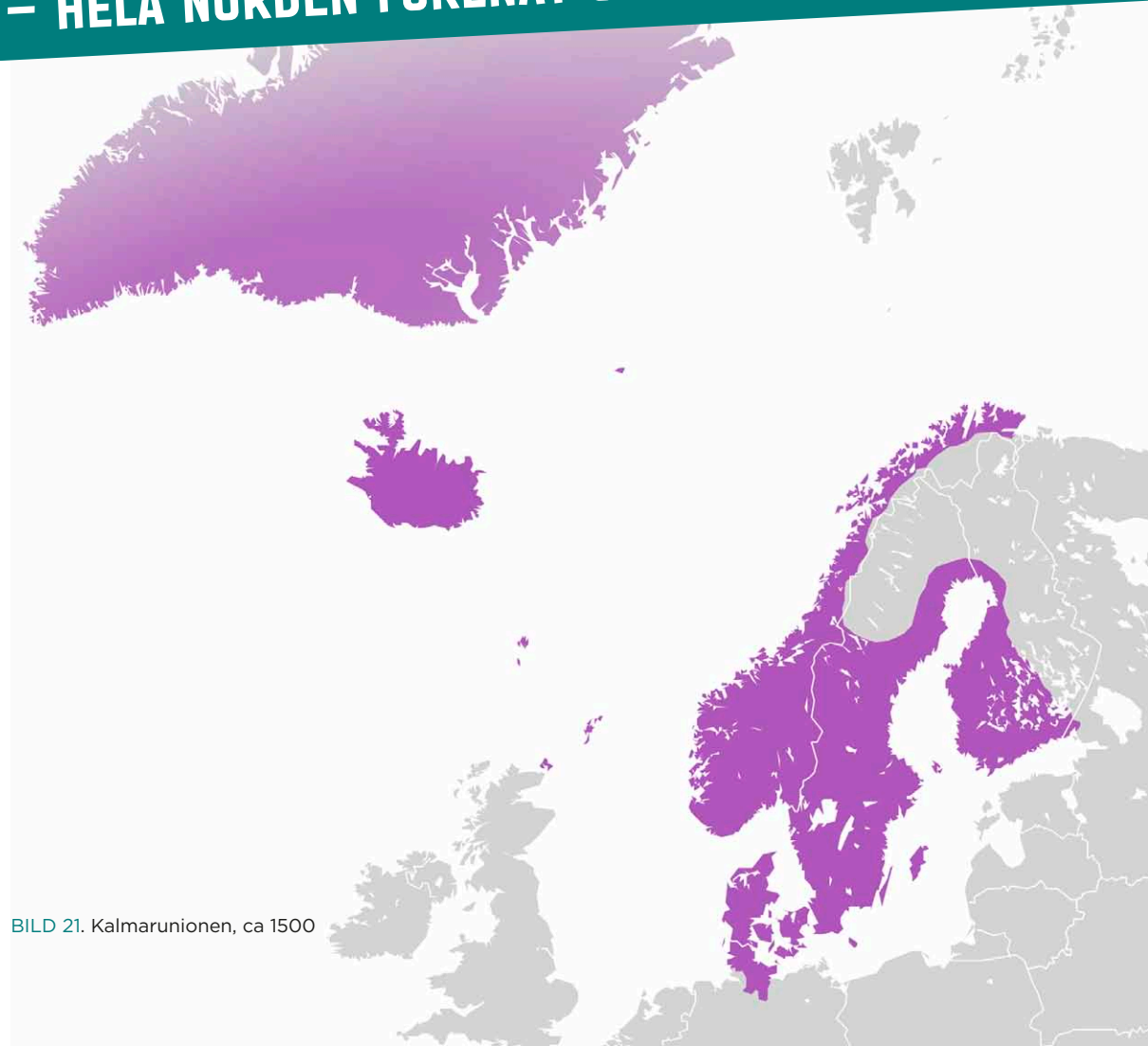

BILD 21. Kalmarunionen, ca 1500

Sture i nästan tre årtionden över den svenska riksdelen och lade grunden för en stark svensk centralmakt. Kalmarunionen bestod dock ändå formellt fram till 1523.

UNDER MEDELTIDEN var de nordiska länderna en del av den västeuropeiska katolska kulturkretsen. Hundratal ungdomar från Norden studerade vid universiteten i Paris eller i det tyska området. Det tyska inflytandet var markant i städerna, där hälften av medlemmarna av stadens styrande råd var tyskar. I Stockholm var länge nästan hälften av dem som ägde stenhus i staden tyskar. Med hjälp av inflyttade tyskar utvecklades gruvdriften i Bergslagen, och järn och koppar blev en lönsam exportprodukt från Sverige.

DEN EUROPEISKA FEODALISMEN slog dock aldrig igenom fullt ut i Norden. Bönderna i Norden underkastades aldrig livegenskap som på den övriga konti-

BILD 23. Kalmar Slott, som började byggas på 1100-talet

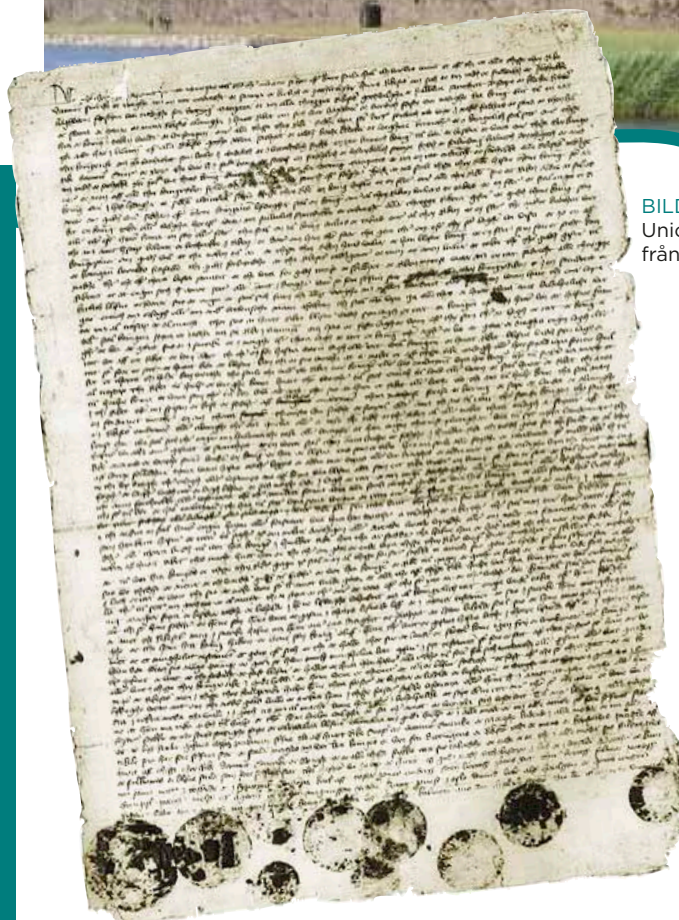

BILD 22. Unionsbrevet från 1397

zenten utan räknades som ett stånd som fick vara med i beslutsfattandet. Fastän kungar tog makten i de nordiska länderna, levde det gamla germanska bruket att samla rikets ledande män till gemensamma möten kvar. T.ex. i Sverige uppkom redan på 1200-talet riksrådet, som senare utvidgades med andra ledande personer i riket till en herredag. På 1400-talet kallade man in också representanter för landsbygdens bönder och städernas borgerskap och började kalla samlingen riksdag. Det var riksdagen som i de nordiska länderna skulle fatta beslut i viktiga frågor som kungaval.

KALMARUNIONEN

I unionsbrevet slås fem viktiga principer för unionen fast:

- En enda kung ska råda över alla tre rikena. I princip ska unionen vara ett valkungadöme men i första hand bör kungasöner väljas.
- Kungen ska styra över varje rike i enlighet med varje rikes egna lagar.
- Om något av rikena hotas av krig ska de andra komma till hjälp.
- Den som döms som fredlös ska vara det i samtliga rikena.
- Vid förhandlingar med andra länder har kungen tillsammans med rådsmedlemmar från varje rike rätt att fatta beslut till allas bästa.

DISKUTERA

VEM dominerade Östersjöområdet under medeltiden?

VAD menas med Kalmarunionen? Hur uppkom den?

HUR skiljde sig utvecklingen i Norden från det övriga Europa under feodalismens tid?